Задания заключительного тура Акмуллинской олимпиады по татарскому языку и литературе для учащихся 10-11 классов, студентов СПО

1. Буш урыннарга исемнәрнең данә исәбен белдергән сүзләрне куегыз (5 б):

1 капчык ... он	1 кочак ... чәчәк
икмәк ... кисәге	1 тотам ... үлән
1 уч ... көнбагыш	иген .... көлтәсе
кәгазь ... өеме	2 кап ... шырпы
10 баш ... сыер	чәчәк ... кочагы

2. Саннар артына яшеренгән мәкальне табып языгыз (10 б).

1, 12   38, 13, 23, 34, 21, 23, 13, 1, 16, 6, 1   12, 18, 14, 6, 34, 10 13, 25, 7, 36, 15, 11.

ай яктыртканда йолдыз күренми.

3. Канатлы сүзләрне рус теленә тәрҗемә итегез: (12 б)

Ахиллес үкчәсе Ахиллесова пята,
Шөкатьсез үрдәк баласы Гадкий утёнок,
Дары мичкәсендә дары бар әле ещё есть порох в пороховницах
Очкыннан ялкын кабына из искры пламя вспыхивает,
Крокодил күз яше крокодилы слёзы,
Аю хезмәте күрсәтү медвежья услуга.

4. Түбәндәге формулаларга туры килгән сандхи очракларына 1-әр мисал китерегез (3+3=6):

е + ә = ә ____________________

ы+у=у ____________________

5. Дөрес җавапны билгеләгез (4 б.):

Бергә алар язгы урман һавасы суладылар, яр буенда саргылт тал ПИПИЛӘРЕ өзделәр (Н.Фәттах). Җөмләдә аерып бирелгән сүз:

- профессионализм
- архаизм √
- диалектизм
- неологизм

Алар билгеле бер формага буйсынган булалар. Аларда мәҗбүри җөмлә калыплары, сүзтезмәләр, тәгъбирләр кулланыла, алардан зур төгәллек сорала.

- матур әдәбият әсәрләре
- рәсми эш кәгазьләре √
- публицистик әсәрләр
- драма әсәрләре

Бирелгән кереш сүзләр нинди мәгънә белдерәләр?
ихтимал, күрәсең, бәлки, ахрысы, ахры
- билгесезлекне ✓
- үтенүне
- сөйләүченең төрле тойгысын
- фикер эзлеклелеген

Кол Галинең “Кыйссаи Йосыф” әсәренең тулы текстын беренче булып кульязмада әзерләгән әдип:
- С.Сараи
- Г.Утыз Имәни ✓
- Й.Баласагунлы
- Колшәриф

6. Дөрес җавапларны билгеләгез: (3 б)
1. Әсәрләрнең жанрын языгыз:
“Сөннәтче бабай” повесть.
“Беренче театр” пьеса, комедия.
“Сак-Сок” бәет.

7. Туфан Миңнуллинның «Әлдермештән Әлмәндәр» драмасында автор югары күтәргән сыйфатлар (1 сыйфат – 1 б. =5 б.).
Кунел көрлеге.
Яшәү, торышы кадере.
Яшәү яме, шатлык.
Башлаган эшне ахырга җиткерү.
Игелеклек.

8. М. Акмулла “Сүз чыгар шагыйрьләрдән хикмәт берлән” дип язган. Автор турында 5 факт яз (10 б.)
Аз сүзләр белән тирән мәгънә белдерә.,
Хикмәтле сүз остасы.,
Гаделлек карушчысы,
Акмулла - сәяхәтче,
Гаделлек эзләп Петербургка бара..

9. Җәяләрне ачып, дөрес языгыз (5 б).
(1)Сулар ага... (2) Җир (йөзендә) йөзендә сулар бер (туктаусыз) бертуктаусыз агалар (да) агалар. (3)Җәй агалар, яз агалар, көз агалар... (4)Агым сулар кешеләрнең чир (чорларын) чир-чорларын кайгыларын, языкларын алалар (да) да еракларга, упкыннарга, чоңгылларга ыргыталар. (5)Агым сулар, җир (өстенең) өстенең чүп (чарларын) чүп-чарларын юып алып, үзләрендә юк итәләр. (6)Шулай ел (да) да җир яңара, җир яшәрә.

(7)Җир яңара, җир яшәрә... (8)Өзелмичә, туктамыйча, бөек Чулман кебек, Әтил кебек, көн (төн) Көн-төн җирдә тормыш ага.

(9)Яз килде, яз!... 10)Киң Чулманга – кояш белән, ай (йолдызлар) йолдызлары белән яшьтәш Чулманга ашыгып төрле (яктан) сулар ага...(Н. Фәттах).

10. Бирелгән өзек нинди әсәрдән? (2 б.) „Итил суы ака торур"

11. Түбәндәге тел күренешләре булган җөмлә номерларын куярга (5 б):
1) ялгызлык исемнәре
2) парлы сүзләр
3) гөнаһ сүзенә синоним
4) юклык формасындагы фигыль
5) вакыт мәгънәсен белдергән исем

1)	2)	3)	4)	5)
1	7	4	6	3

12. 5нче җөмләдә хәбәрнең төре (3 б.)________________________

13. Өзекне дәвам итеп эссе языгыз. Күләме 200 сүздән ким булмаска тиеш (30 б.)

1972-нче елда Нурихан Фәттахның „Итил суы ака торур" романы дөнья күрә.

„Итил суы ака торур" романы - татар халкы рухи мирасының әһәмиятле чыганагы. Бу романда, образларны сурәтләүдә төгәллек күзәтелә. „Итил суы ака торур" романының әдәбияте тарихы өчен никадәр кадерле икәнлеген Харис Әмирҗанов болай дигән: „Итил суы ака торур" ның кэшер итүе татар тарихи романының үсеше тарихында яңа дәвер башлану турында хәбәр итә.

Нурихан Фәттахның „Итил суы ака торур" романында Идел елгасы буенда Болгар дәүләтенең оешуы тасвирлана. Романның исеме - борынгы җырының беренче юлы. Шуннан чыгып, җырының исеменең мәгънәсе - Идел ярларына сыеша алмый, ирексез ашыла. Ирексез чыга, һәм шулай итеп тереклек өчен уңайлы шартлар тудыра.

Бу әсәрдә вакыйгалар Идел - Чулман буенда бара. Аның нигезендә Болгар ханы - Алмыш ханның шул тирәдәге кабиләләрне берләштерү өчен барган көрәше ята. Романда ике төп проблема күтәрелә. Беренчесе - дуслыктан күчеп, Болгар дәүләте төзелү, ә икенчесе - ислам динен ~~ба~~ кабул итү.

Романның төп геройлары:

Тамьяш, аның турында әсәрдә болай диелә: Атасы ке-

Бик ул таза, эре сөякле иде. Тик аңа карагандa ул буйга тәбәнәгрәк, инбашка киңрәк. Күрән би – ул чибәр, җеккеләрнең үчен үз кулына ала. Кайтмыш бикә – шаян, тере күз карашлы чандыр бер кеше. Һәм башка төп геройлар: Ямырга би, Алмыш хан, Будрач к сукман, Корыч – Тимер.

Романның нәтиҗәсе: Татым өченче аның, Корыч – Тимер белән сугышканда җиңелә, шуннан соң Алмыш хан аны үзенә татык итеп ала.

Нурихан Фәттахның „Итил суы ака торур" романы халкыбызның бөеклеген, аның тарихи хакыйкатьне ачарга ярдәм итә. Минемчә, бу әсәрне һәрбер татар кешесе белергә тиеш.